

Yaratılış mı Evrim mi? Der: Andrew J. Petto – Laurie R. Godfrey, Çev. Çağatay Tarhan – Önder Kılıç – Şeyma Eren, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2017 (1. Baskı, 448 sayfa)

Enes SADAN ¹

İnsanoğlunun yaşadığı sürece önemini koruyan temel sorulardan biri de insanın nasıl var olduğu sorusudur. Bu soruya verilen yanıtlar genellikle içinde doğup büyüdüğümüz kültürün bir unsuru bağlamında şekillenmektedir. Türlerin kökenine dair sunulan argümanlar Darwin'in 1859'da *Türlerin Kökeni* adlı kitabının yayınlanmasıyla çeşitlilik kazanmıştır. Teistik dinlerin ortak bakış açısının ürünü olarak geliştirilen yaratılış bakış açısı, Darwin'in evrim kuramı neticesinde yeniden yorumlanmaya başlanmıştır.

Yaratılış Mı Evrim Mi? adlı bu eserde, bilim adamları tarafından Darwin'in evrim kuramının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki etkileri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bir tarafta ateist veya agnostik olan Richard Dawkins gibi -yaratıcı bir Tanrı'ya dair hiçbir kanıtı ihtiyacı duymayan- *doğalcı* evrimciler bulunmakta iken; diğer tarafta *doğalcı* evrimi reddeden ve doğanın karmaşıklığında akıllı bir tasarımcıya dair kanıtlar gördüklerini iddia eden *Akıllı Tasarım (AT)* kuramcıları mevcuttur. Orta bir noktada ise inançlı Hristiyanlardan oluşan, Tanrı'nın dünyayı evrim aracılığıyla yarattığına inanan *teist evrimciler* yer almaktadır. İlk olarak 1983 yılında yayınlanan bu eser, yayımlandığı tarihten itibaren ilgi odağı haline gelmiştir. 1983 yılından günümüze kadar olan süreçte ortaya çıkan güncel evrim karşıtı gelişmelerin eleştirisini yapmak amacıyla da güncellenerek yeniden ele alınmıştır. Bu eserde ilk olarak *yaratılışçılık teorisi* ve yaratılışçılığın bilimsel şekli olarak *akıllı tasarım* hareketi detaylı olarak incelenmiştir. Daha sonra ise evrim kuramı detaylı olarak tahlil edilmiştir. Böylece evrimin bilimsel bir süreç olup yeni yaklaşımlarla ilerlemeye açık bir yapı olduğu gözler önüne sermeye çalışılmıştır.

77

Eser; Önsöz, Giriş, Üç Bölüm, Yazarlar ve Dizin'den oluşmaktadır. Derleme bir eser olan bu çalışmada on altı yazarın denemeleri yer almaktadır. Bu eserin amacı önsözde şu şekilde ifade edilmiştir: “1) Profesyonel disiplinler arasında evrimin sahip olduğu bilimsel desteğin gücünü halka anlatması, 2) Bilimsel ve beşerî alanlardaki meslektaşlarımızı yazmaya, konuşmaya ve kendi toplulukları içerisinde evrim karşıtlığına karşı koyacak şekilde faaliyet göstermeye yöneltmesi.” (s. 13). Bu eserin yazarları, evrim karşıtlığının yeni isimler ve eski argümanlarla yeniden gündeme geldiğini belirterek, evrim karşıtlığının geçmişinden ve entelektüel yönden acizliğinden insanların haberdar olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda evrim hakkındaki yeni yaklaşımlarla eser güncellenerek, evrim karşıtlığına karşı yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemiştir.

Birinci bölümde “Yaratılışçılık ve Akıllı Tasarım” (s. 31-127) üst başlığı altında, Ronald L. Numbers, Eugene C. Scott ve John R. Cole tarafından yaratılışçılığın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kökeni, tarihi ve kültürel derinliği hakkında bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Darwin'in 1859'da *Türlerin Kökeni* kitabını yayınlamasıyla bölünmeye başlayan Amerikan toplumunda bu sürecin hâlâ devam ettiğini belirten Numbers, başlangıçta Amerikalıların Darwinizm'e karşı kayıtsız kaldıklarını belirtmektedir. 1870'lerin sonlarına doğru, önde gelen bilim adamlarından sadece birkaçının Darwinizm'i hâlâ hatalı bir kuram olarak gördüğü şu şekilde ifade edilmiştir: “Çoğunluğunu Amerikalıların oluşturduğu teolojik yönden tutucu kesim Darwinizm'in insanlara uygulandığında yanlış ve tehlikeli olduğunu, 'Güçlü olan haklıdır'

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, enessadan94@gmail.com, ORCID: Orcid.org/0000-0002-2947-5056.

Geliş/Received: 26.11.2020, **Kabul/Accepted:** 16.12.2020

düşüncesinin Hristiyan ahlakını çökerteceğini ve insan soyunun araştırılmasının, insanın Tanrı suretinde yaratılmış olduğu düşüncesini çürüteceğinden korkuyorlardı.” (s. 30). Bu düşünceler çerçevesinde yaratılışçılık teorisini savunan gruplar, Tevrat ve İncil bağlamında Darwinizm’e karşı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Yaratılışçılık teorisinin tarihsel gelişimi özet olarak şu şekilde sunulmaktadır: On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru başlayan tartışmalar, Sovyetler Birliği’nin Sputnik’e başarılı biçimde uzaya gönderip Amerikalı bilimsel kuruluşları utandırdığı 1957 yılına dek pek bir değişiklik göstermemiştir. Bu zamana kadar Darwinizm’in ateizmin işlevsel eşleniği olduğu fikri hâkim olmuştur. Bundan dolayı evrimci dindarların önemli bir kısmı gittikçe zor bir duruma geçmişlerdir. Özellikle Amerika’daki kalitesiz fen bilimleri eğitiminin ülkenin uzay yarışında ikinci sıraya düşmesinin sebebi olarak gösterilmesi üzerine, bu duruma çare olarak ders kitaplarında açıkça evrim dile getirilmiştir. Biyolojik Bilimlerde Müfredat Çalışması (BSCS) tarafından yazılan evrim yanlısı metinler 1960’ların dersliklerine yayıldığında, BSCS kitapları, tutucu Hristiyanlar tarafından protesto yağmuruna tutulmuştur. Bu durum karşısında, Eski Ahit âlimi John C. Whitcomb ve hidrolik mühendisi Henry M. Morris olmak üzere iki köktendinci, Price’ın Tufan jeolojisi yaratılışın kabul edilebilir tek açıklaması olarak *The Genesis Flood* isimli kitabı yayınladılar. İncil’i bilimsel bulgulara uyarlamaktansa İncil’in birebir yorumuyla başlayıp bilimi bu içeriğe uyarlamak konusunda ısrar etmişlerdir. *The Genesis Flood*’ın ortaya çıkışından iki yıl sonra da Morris ile benzer düşünceye sahip ve yaratılış teorisini savunan dokuz düşünür bir araya gelerek Yaratılış Araştırması Topluluğunu (CRS) kurmuştur. Bu CRS üyeleri yalnızca evrime saldırmakla kalmayıp Tanrı’nın tüm evreni yarattığı konusunda ısrarcı oldular. Genç-dünya yaratılışçıları olarak adlandırılan bu grup, tutucu Hristiyanlar arasında Price’ın Tufan jeolojisinin reklamını çok iyi yaptılar. Morris’in 1972’de kurduğu Yaratılış Araştırma Entitüsü, resmi olmayan bir idare merkezi olarak işlev gördü. Devlet okullarında kendine yer açabilmek için bu grup 1970’lerde Price’ın dünya tarihi modelinin ismini “Bilimsel Yaratılışçılık” veya “Yaratılış Bilimi” olarak değiştirdiler.

Yirminci yüzyılda evrim karşıtlığının tomurcuklanmasının sebebi olarak Numbers, Morris’in “Bilimsel Yaratılışçılık” olarak adlandırdığı teolojik yönlü modelin Hristiyanlar arasında yaygınlaşmasını göstermektedir. 1980’lerin başında Amerika Birleşik Devletler’i eyalet yasama meclisleri tarafından devlet okullarında evrim bilimi ile yaratılış bilimine eşit muamele gösterme girişimlerinde bulunulmuş, 1990’larda Yüksek Mahkeme tarafından yaratılışçılığın devlet okulları müfredatında zorunlu olarak eklenmesi bu çabaları sona erdirmiştir. Sonuç olarak 1990’larda yaratılış ve evrim karşıtlığı iki uçlu bir tartışma olarak görülmekle birlikte, kökenler üzerine görüşler geniş bir düşünsel yelpazeye yayılmıştır.

AT hareketinin entelektüel kökenleri bağlamında AT’ın temel hedefi: “1. Evrimin terk edilmesi, ardından bilimde metodolojik materyalizmin terk edilmesi ile nihai hedefe hazırlık ki bu hedef... 2. Teizmin felsefi materyalizme üstün geldiği bir toplumun kurulmasıdır.” (s. 76). AT’ın en önemli bilimsel kavramları ise, “Behe’nin ‘indirgenemez karmaşıklık’ı (İK) ve Dembski’nin ‘tasarım çıkarımı’dır.” (s. 86). Bu kitapta yer alan yazarların ortak olarak eleştirdikleri bu kavramlar, evrime karşı yaratılış teorisyenlerinin savunduğu temel argümanları içermektedir. Ayrıca bu bölümde AT hareketinin daha geniş bir kitleye hitap etmesi amacıyla, P. C. Johnson tarafından evrim karşıtlığı üzerine “Kama” stratejisi tanıtılmıştır. Kama’nın savunucularının ortak hedefi, “(1)bilimsel materyalizmi ve onun yıkıcı ahlaki, kültürel ve siyasi miraslarını mağlup etmek, (2)materyalist açıklamaları, doğanın ve insanın Tanrı tarafından yaratıldığını söyleyen teist kavrayışla değiştirmek” (s. 110) olarak ifade edilmiştir. Kama stratejisi evrime karşı AT teorisyenlerinin ortak hareket etmesini sağlamakla birlikte, kamuoyunda ve siyasi eyleme yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bölümde vurgulanan temel düşünce, evrimin reddinin; politik, kişisel ve felsefi sebepli olup bilimsel olmadığı görüşüdür.

İkinci bölümde “Bilimsel Görüşler” (s. 127-304) üst başlığı altında, Victor J. Stenger, G. Brent Dalrymple, Antonio Lazcano, Kevin Padian, Kenneth D. Angielczyk, Robert Dorit, Wesley R. Elsberry ve C. Loring Brace tarafından Akıllı Tasarım destekçileri ile yaratılışçılık fikrini benimseyenlerin bilimsel dayanakları ele alınmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak AT kuramcılarının fikirleri ele alınmış daha sonra ise karşıt argümanlar dile getirilmiştir: “İlk olarak AT, belirli biyolojik sistemlerin doğal yolla ortaya çıkmış olamayacağını kanıtlamak üzere modern bilgi kuramını kullanır. İkincisi, evrenimizin 13-15 milyar yıl önce Büyük Patlama ile başladığına dair kozmolojik kanıtların, evrenin ilahi bir güçle yaratılmış olduğunu gösterdiğini iddia eder. Üçüncüsü ise fizik yasalarının ve sabitlerinin yaşam için ince ayarlanmış olduğunu bu sebeple ancak Yaratıcı'nın insanlığı var etme gayesini takdiriyle ortaya çıkmış olabileceğini söyler.” (s. 127). AT'ın bu görüşlerinin kusurlu olduğunu dile getiren Stenger, söz konusu iddiaların modern doğa bilimlerine karşı önemli bir sorun teşkil etmeyeceğini belirtmektedir. AT'ın bilimsel dayanakları ise özetle şu şekilde yanıtlanmaktadır: “(1) Dembski'nin bilgi kuramının amacı, biyolojik sistemlerin sadece doğal süreçlerle meydana gelmek için fazla karmaşık olması ve dolayısıyla 'akıllı tasarlanmış' olması gerektiğini vurgulamaktır. Ancak bilgi kuramını bu alanda geleneksel olarak kullanıldığı biçimde uygulanamamıştır.” (s. 127-128). (2) Evrenin başlangıcı noktasında öne sürülen Büyük Patlama'dan önce yaşamın var olmadığını varsaymak için hiçbir bilimsel dayanak yoktur. “Dünyadaki türler, özelliklere uygun olan evrende ortaya çıkmıştır. Öyleyse evrenimiz insanlık için ince ayarlı değil; insanlık evrenimiz için ince ayarlıdır.” (s. 145). (3) AT'ın ve diğer yaratılışçı grupların dünyanın, güneş sisteminin vb. yaşları konusundaki tartışmalar hakkında AT'ın yaş tahminlerini destekleyecek hiçbir bilimsel veri olmadığı gibi, bilimsel bulgular çerçevesinde bu konu hakkında jeologlar, fizikçiler ve astronomların evren hakkındaki bilgilerimizi iletlemeye devam etmektedirler. Bu bağlamda yazarlar, dünyanın ve kozmik çevremizin çok eski olduğuna dair şüpheye yer olmadığını belirtmektedirler. Onlara göre evrim karşıtlarının dile getirdiği doğaüstü açıklamaların kabul edilmesi, bugün yapılan evrimsel geçiş tanımlarındaki boşluğu doldurmak için yapılan girişimleri yok saymak anlamına gelmektedir. Ancak bu çalışmalar küçük sayılacak bir bilimsel başarı değildir.

Akıllı Tasarım hareketinin Dembski'nin özelleşmiş karmaşıklık bağlamında açıklayıcı filtre ve özelleşme kavramını açıklayan Brace, bu tasarımların akıllı aracı göstermeye yönelik olduğunu ancak geçerli bir tasarım sonucuna ulaşamadığı vurgulanmaktadır. Bu konuda insan terimi antropolojik anlamıyla gelişim süreci olarak -Türlerin Kökeni bağlamında- açıklanmakla birlikte insanın kültüre sahip olmadan hayatta kalmasının olanaklı olmadığı belirtilmektedir. Brace'a göre: “Yaşayan organizmalar dünyasının olduğu kadar bu dünyanın rakibi olan insanın gelişimini de şekillendiren doğal süreçler bizi hayrete düşürebilir fakat kutsal ya da mucizevi bir müdahalenin sonucu olarak görülemez.” (s. 304). Sonuç olarak AT'ın sunduğu iddiaların argüman değeri taşımadığını ve bilimsellikten uzak olduğunu belirten yazarlar, karmaşıklık bağlamında kutsala yer açma girişimlerinin sonuçsuz çabalar bütünü olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Üçüncü bölümde ise “Bilimi Anlamak” (s. 307-434) üst başlığı altında Robert T. Pennock, Norman A. Johnson, J. Michael Plavcan, Alice Beck Kehoe, Andrew J. Petto, Laurie R. Godfrey tarafından yaratılış ve evrim tartışmalarının süreci hakkında bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Yaratılış ve evrim tartışmalarının bilimselliğinin yüzeysel olduğunu söyleyen Pennock, temelde din ve felsefe ilişkisinden kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Pennock'a göre AT hareketinin ortaya çıkış amacı, yaşlı dünya ve genç dünya yaratılışçıları “salt yaratılış” olarak birleştirmeye yöneliktir. Bu doğrultuda AT'ın beyin takımı olan Keşif Enstitüsü'nün yöneticisi Henry Morris, İncil doktrinlerini rafa kaldırıp “Kama” stratejisi, “indirgenemez karmaşıklık” (İK) ve klasik teist “tasarım” argümanını kullanmıştır. Bundan dolayı bazı yaratılış savunucuları AT'ın çizgisinden farklı bir stratejide yollarına devam etmiştir. AT hareketinin nihai hedefi Kama belgesinde de belirtildiği üzere: “Evrim görüşünün getirdiği materyalist dünya görüşünü ve kültürel mirasları

alaşağı eden her türlü fikre karşı, doğanın teistik bir anlayışının olduğunu amaçlamaktadır.” (s. 311). AT kuramcılarının göre evrim, teist dünya görüşünden umdukları kültürel yenilenmenin önünde durmaktadır.

Tasarım analogisi bağlamında AT kuramcılarının, doğadaki her nesnenin varlığını akıllı bir fail bağlamında ele aldığını dile getirmektedir. AT kuramcılarının W. Paley’in *Natural Theology* adlı eserinden örnekler sunarak, kendi düşüncelerini geliştirmeye ve yaygınlaştırmayı amaçlamışlardır. Bu bakımdan Behe’nin İK tanımı; akıllı, zorunlu bir Tanrı fikrine yönlendirmektedir: “...birbiriyle uyumlu, etkileşim halindeki, temel işlevlere katkı sağlayan parçalardan oluşan, bu parçaların herhangi birinin yokluğunda işlevi sonlanan sistem.” (s. 323). Behe’nin bu tanımına karşıt olarak Pennock, bu konunun yirmi birinci yüzyılda da bilimsel alanda tartışılacak konulardan biri olmakla birlikte; karmaşıklığın, gaddarlık ve acıyı barındıran bir ekolojik ilişki getirdiğini, özel bir tasarım fikrinin savunulmasının şaşırtıcı olduğunu belirtmektedir.

Dembksi’nin “özelleşmiş karmaşıklık bilgisi” (ÖKB), açık filtre ve tasarım argümanlarını hakkında Pennock, bilimin açıklayamadığı konularda Tanrı’nın mucizevi eylemlerine atfedilen ve doğaüstü eylemler olarak nitelenen söylemlerin, açıklamadaki güncel boşlukları kapatması sebebiyle ısrar edilmesinin, boşlukları açıklamaya yönelik yapılacak çalışmalara ket vurulmasına neden olacağını vurgulamaktadır. Bilimin ateist bir din olduğu iddiaları karşısında ise, bilimin basit deneyler hakkında bile tedbirli davrandığını belirterek, metafizik konularda bilim insanlarının çoğunun bilimsel yöntemin sınırlarının aşmamakta titiz davrandığını vurgulamaktadır. AT hareketinin bilimsel yönden başarısızlığına vurgu yapan yazar, devlet okullarına sokulan evrim karşıtlığının politik düzlemde hala başarılı olduğunu dile getirmiştir.

Evrimin kuram olduğu iddialarına yönelik Norman A. Johnson, bilimsel çalışmaların özünün çıkarımlara ve olgulara dayandığını, yapılan yeni çalışmaların Darwin’in çalışmalarını geçersiz kılmaktan ziyade Darwinci evrimin halâ biyolojinin merkezi düzenleyici ilkesi olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bilimlerin çıkarımdan ibaret olduğunu belirten Johnson, kuramların olgular gibi öğretilmeye degecek kadar güvenli veya saygıdeğer olmadığı anlayışının da yanlışlığını gözler önüne sermektedir. Amerika’daki mevcut durum üzerine analizler sunan yazar, okullardaki evrim ve yaratılış öğretimi hakkındaki görüşler hakkında pedagojik değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Yaratılış biliminin mantığı çerçevesinde yaratılışçılığı savunan farklı görüşleri inceleyen J. Michael Plavcan, yaratılışçılık fikrini savunanlar ile yaratılış bilimi ayrımını yapmanın önemli olduğunu, yaratılış bilimcilerin küçük bir azınlık olmakla birlikte iki konuda siyasetçileri ve halkı ikna etmeyi başardıklarını belirtmektedir: “(1) *Yaratılış bilimi doğru ve geçerli bir bilimsel girişim olması yönünden evrimsel biyolojiye eşit ve (2) evrim kuramı bilimdense dini inancı temsil eden herhangi bir tarihi dogma olma yönünden yaratılışçılığa eşit.*” (s. 358). Yaratılış biliminin mantığını, argümanlarını, çelişkilerini ana hatlarıyla sunan Plavcan, yaratılış biliminin siyasetçiler ve halk üzerindeki etkisiyle, Amerika Birleşik Devletleri’nde yanlış eğitime ve bilim felsefesine yönelik büyük bir hasara neden olacağına dikkat çekmektedir.

Kitabın son kısmında ise Alice Beck Kehoe’nin “Niçin Hedef Evrimdir? Otorite Problemi” ile Andrew J. Petto ve Laurie R. Godfrey’in “Evrimi Neden Öğretmeli?” adlı makaleleri yer almaktadır. Kehoe makalesinde “evrim” ve “Darwinizm” bağlamında din-bilim tartışmalarındaki tarihsel serüvenine ışık tutmaktadır. Özellikle yaratılış bilimi kuramcılarının vahyin otoritesi, ataerkil yapının korunması vb. düşüncelerinden dolayı evrim ve yaratılış tartışmaları güncelliğini korumaktadır. Petto ve Godfrey ise 1983’te *Yaratılış mı Evrim mi?* kitabının ilk baskısından itibaren Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermektedir.

Genel olarak bu eserde, Amerika’da Darwin’in *Türlerin Kökeni* adlı eserinin etkisiyle oluşan ve günümüze kadar devam eden evrim-yaratılış tartışmaları hakkında bilgiler

sunulmaktadır. Evrim-yaratılış tartışmalarının arka planını din felsefe ilişkisi oluşturmaktadır. Bu eserin yazarları, evrimin reddini; politik, kişisel ve felsefi sebepli olduğunu öne sürmektedirler. Dolayısıyla Morris'in iddia ettiği gibi evrimin kabulü, Tanrı inancını reddetmeye götüren bir sonuç sağlamaz. Yaratılışı savunan gruplar içerisinde azınlık bir grup olan Bilimsel Yaratılışçılık'ın tarihini gözler önüne seren bu güçlü seçki, evrim karşıtlarının kullandığı teorileri etraflıca incelemekte ve evrim teorisi lehine kuvvetli kanıtlar sunmaktadır. Derleme bir eser olduğu için zaman zaman AT kuramcılarının teorileri ve reddi bağlamında tekrarlar yapılmakla birlikte, benzer konular farklı perspektifle ele alınmaktadır. Kaynakça yönüyle oldukça zengin olan bu eser, yaratılış ve evrim konularına ilgi duyanlar için önemli bir literatür bilgisi sağlamaktadır.